

У вересні того ж року прибув на службу до Афганістану, де прослужив до 21 жовтня. За цей час ним було здійснено 68 бойових вильотів. 21 жовтня 1987 р. під час виконання бойового завдання його літак був збитий. Наприкінці жовтня мати одержала страшну звістку про загибель сина.

За виконання бойового завдання Ворона Микола Іванович нагороджений орденом Червоної Зірки (посмертно).

На сьогоднішній день щорічно вшановується пам'ять загиблих та зниклих учасників бойових дій в Афганістані. В місті Чигирин та районі проводиться велика кількість заходів задля того щоб люди пам'ятали та знали своїх героїв. В Чигиринському НВК №2 було встановлено пам'ятник загиблим Гудковському та Вороні, а також зниклому безвісти Ганжі. Також в цій же школі є меморіальна дошка колишньому учню Вороні Миколі і героїко-патріотичний центр «Пам'ять» в якому є відомості та інформація про всіх учасників Афганської війни з Чигиринщини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Костира А. А. Історіографія, джерелознавство, бібліографія спецоперації СРСР в Афганістані (1979 – 1989 рр.) / А. А. Костира. – К.: МВЦ «Медінформ», 2008. – 596 с.
2. Топорков В. М. Історіографія советско-афганских отношений 1975–1992 гг. [Електронний ресурс] / Монографія. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2014. – 86 с. – Режим доступу <https://interactive-plus.ru/e-publications/e-publication-152.pdf>
3. Червонописький С. В. Історіографія війни в Афганістані (25 грудня 1979 – 15 лютого 1989 рр.) / С. В. Червонописький, А. А. Костира. – К.: МВЦ «Медінформ», 2006. – 92 с.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Сухушина О.В.

О. С. Кононенко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В СЕЛЯНСЬКОМУ ПОВСТАНСЬКОМУ РУСІ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

Вставши на шлях незалежності, українське суспільство отримало можливість ознайомитися з результатами неупереджених досліджень історії Української революції 1917–1921 рр., зокрема, з її славетною сторінкою – боротьбою українського народу з радянською владою за свої національні свободи та соціальні права. Більш того, завдяки Революції Гідності 2013–2014 рр. в Україні відбувся черговий сплеск національно-культурного піднесення, який підвищив інтерес до героїчного минулого українського народу, через що Холодноярська республіка знову опинилась у центрі уваги науковців та громадськості.

Лютнева революція 1917 р. сприяла не лише посиленню в Наддніпрянщині патріотично налаштованих національно-демократичних сил, а й відновленню ними української державності [1, 163]. Однак, невизнання російськими більшовиками незалежності України, їхнє прагнення отримати цілковитий контроль над усіма сферами життя українського суспільства призвело до довготривалого збройного конфлікту на теренах України, учасниками якого стали й проукраїнські активісти Холодного Яру [3, 64].

Тож, зазначаючи про Холодний Яр, перше, на що варто звернути увагу, так це на вагому роль даної місцевості, насамперед, у суспільно-політичному житті держав, до складу яких вона входила. Наприклад, козацької держави (1648–1781), Речі Посполитої (гайдамацький рух), а також державних утворень доби Української революції 1917–1921 рр.

Перші повстанські дії холодноярців відбулися навесні 1918 р. і були направлені проти розквартированого в Чигирині німецького батальйону, неодноразово чинившого пограбування місцевого населення [4, 129]. Останньою краплею для повстанців стало поширення чуток про заплановане німцями пограбування місцевої святині, – Мотронинського монастиря. Рідний брат майбутній отаман Холодного Яру Василя Чучупака, – Олексій, зібравши загін із 22 козаків, влаштував засідку і розстріляв німецького

коменданта разом з його загоном. Після цих подій розпочалися жорстокі репресії проти жителів населених пунктів Холодного Яру, які були припинені після виведення німецьких військ з території України внаслідок капітуляції Німеччини у Першій світовій війні [7, 31].

Вищевказана обставина сприяла поширенню національно-визвольний рух по всій Чигиринщині. Зима і другий прихід радянської влади в Україну пригасили бойовий запал холодноряців, але не надовго. Так, навесні 1919 р. знекровлені війська УНР відступали за Збруч. Ті з них, хто не встиг це зробити, відійшли до Холодного Яру [5, 409], де обрали В. Чучупаку своїм отаманом [6, 13].

Останній з повною відповідальністю підійшов до виконання своїх обов'язків командира повстанців. Зокрема, він стягнув до Холодного Яру всі свої сили, провів повітові зібрання 10, 11, 12 квітня 1919 р., створив полк гайдамаків та підняв повстання проти комуни та «Совітської влади» за самостійність України [3, 65].

Холодноряська організація дістала назву «республіка», до складу якої ввійшли майже всі села сучасного Чигиринського та Кам'янського районів Черкаської області [5, 410]. У лавах холодноряців можна було зустріти представників різних регіонів України. Основне гасло повстанців було «За вільну і самостійну Україну!» [4, 131].

Після встановлення білогвардійського окупаційного режиму в Україні влітку 1919 р., повстанський рух з новою силою вибухнув по всій Україні, не стала виключенням і Холодноряська республіка. Так, у серпні 1919 р. полк гайдамаків завдав стрімких і болючих ударів як по більшовицьким військам, так і по білогвардійським [2, 77].

Необхідно зазначити й про солідарність у лавах повстанських загонів з різних регіонів України. Зокрема, холодноряці мали досить дружні відносини з махновцями, які діяли на півдні України [7, 32]. Гасло, що приписують анархісту Нестору Махну: «Бий червоних, поки не побіліють, бий білих поки не почервоніють», не було чужим і для повстанців Холодного Яру, які були віддані ідеї незалежності України [6, 14].

Але були життєві обставини, які примушували керівництво Холодноряської республіки тимчасово поступитися своїми принципами заради знищення ворога української державності. Йдеться про спільну військову операцію холодноряців і червоноармійців проти засівших у м. Черкасах денікінських військ, яка завершилася взяттям 31 грудня 1919 р. міста [1, 164].

Загалом 1919–1920 рр., стали своєрідною «золотою добою» для Холодноряської республіки, яка перетворилася з військової організації у провідний центр українського руху опору [5, 78]. Зокрема, на апогеї свого існування організація налічувала близько сорока тисяч воїнів [2, 78].

Повстанці вели активні бойові дії аж до 1922 р., окремі нечисленні загони холодноряців подовжували існувати до 1925 р. [4, 133]. У чесній битві радянська влада зі своїми репресивними органами, так і не змогла перемогти борців за національно-демократичні свободи з Холодного Яру. Останні стали взірцем відваги, доблесті та самопожертви. Скажімо, знаменитий бій трьохсот повстанців під проводом Івана Черноуса (псевдонім Чорний Ворон) – отамана Холодноряської республіки з 1922 р. проти цілої дивізії червоноармійців [3, 67].

Отже, досліджуючи проблему «Місце та роль Холодноряської республіки в селянському повстанському русі доби Української революції 1917–1921 рр.», автор дійшов висновків, що повстанці Холодного Яру зробили вагомий внесок у спільну справу тогочасного українського суспільства: боротьбу за незалежність України, формування національної державності, свідомості та історичної пам'яті.

Список використаної літератури:

1. Ветров, О. Таємниця Холодного Яру. Невідома війна: національний рух опору у 1940–1950-х роках [Текст] / О. В. Ветров. – Черкаси : «Вертикаль» ; Видавець Кандич С. Г., 2009. – 266 с.
2. Гуля Н., Лаврієнко Н. «Холодноряська республіка» у контексті регіональної історії / Н. Гуля, Н. Лаврієнко // Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки. – Вип. 50. – Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 2003. – С. 76–79.

3. Мариновський Ю. Черкаська минувшина – 2001: Документи і матеріали з історії Черкащини. – Черкаси : «Відлуння-Плюс», 2001 – 216 с.
4. Мироненко Г. Родина Чучупаків / Г. Мироненко // Героїзм і трагедія Холодного Яру / Заг.ред. Р.М. Коваль. – Київ : Незборима нація, 1996. – 315 с.
5. Морозов А. Холодний Яр / А. Морозов // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – Київ : «Наукова думка», 2013. – Т. 10: Т – Я. – С. 408–410.
6. Середа М. Холодний Яр / М. Середа // Літопис Червоної Калини. – 1931 р. – № 12. – С. 11–14.
7. Черкащина у вогні революції 1917–1921 років : бібліогр. покажч. / Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. обл. ради ; уклад. : Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе ; авт. передм. та наук. ред. В. М. Мельниченко. – Черкаси, 2017. – 76 с.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викл. Мотуз В. К.

Д. О. Кравченко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ДАВНЬОРУСЬКИЙ ШОЛОМ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ТИПУ З КУРГАНУ ЧОРНА МОГИЛА

Одним із найпомітніших та пріоритетних елементів комплексу захисного спорядження давньоруського дружинника був шолом. Точний час появи шоломів на Русі визначити важко. Археологічні пам'ятки вказують на те, що перші військові головні убори прийшли до нас в останню чверть IX століття, причому всі вони мали конічну форму. Такі види шолому зустрічаються у VII – VIII століттях на Сході, звідки, за твердженнями дослідників, вони проникають і на територію Давньої Русі. У зв'язку з поширенням засобів захисту наголів'я не лише серед військової еліти, але й у колах звичайних дружинників, у X – початку XI ст. шоломи почали значно модифікуватися, проте найбільш розповсюдженим був шолом чернігівського типу [3, 46].

Назву «шолом чернігівського типу» вперше використав А. Кірпічніков – російський археолог і зброезнавець, – за опублікованою знахідкою в дослідженні давньоруського кургану Чорна Могила в Чернігові.

Шоломи такого типу за своєю конструкцією склалися з чотирьох частин, які з'єднувалися заклепками. Досить важливим елементом такого типу захисного обладунку наголів'я є трубчасті навершя і ободи. Основна частина корпусу була обтягнута по всій площині пластиною, виготовленою з мідного сплаву, покритого позолотою. Така пластина з'єднувалася з чотирьох залізних пластин товщиною 1,2-1,7 мм та знизу стягувалася обручем. Відмінною рисою цього типу шолома також є прикраса у вигляді тризуба та своєрідна орнаментация. Серед вцілілих пам'яток чернігівського шолома було встановлено, що вони мали яйцеподібну або ж сфероконічну форми, загальною висотою 25-30 сантиметрів [2, 24].

Питання щодо походження і поширення чернігівських шоломів детально розглядалося в польській та радянській археологічній науці. У підсумку було встановлено, що переважна більшість шоломів була створена та вдосконалювалась в Київській Русі, потім проникала в Центральну Європу, де була досить поширеною. На думку А. Надольського, іншим центром виробництва шоломів чернігівського типу (за давньоруським зразком) могла бути Великопольща. Третю думку розділяє невелике коло дослідників, які вважають, що таке захисне спорядження могло потрапити в країни Європи, а особливо до Польщі, шляхом торгівлі та в період військових зіткнень. Зокрема, появу позолочених шоломів на Заході пов'язують із походом Болеслава Хороброго на Київ [3, 51].

Оскільки шоломи чернігівського типу отримали назву у зв'язку із прив'язкою до конкретної археологічної пам'ятки (кургану Чорна могила), то маємо більш детально окреслити комплекс знахідок названого поховання.